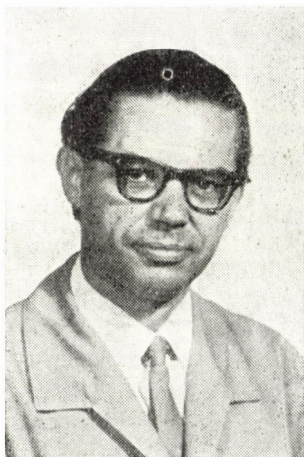

kutatás, ha külső körülmények miatt (rendkívüli szabadság, betegség, külföldi út) az egyik oktató hónapokig nem tud részt venni a tanszék munkájában. Valamennyit talán segítene a tudományos együttműködésen, ha időnként egy-egy éves cserét lehetne végrehajtani az akadémiai intézetek valamely munkatársa és egy megfelelő képzettségű egyetemi oktató között.

Célszerű volna egészséges méretekben szélesíteni a kapcsolatokat egyrészt az MTA illetékes osztálya és a megfelelő minisztérium, másrészt pedig a kutató-intézetek és a felsőoktatási intézmények között. A lehetőségek talán meg is vannak, csak nem élünk velük a kellő mértékben.

„A tudományos-technikai forradalom a régészet beláthatatlan módszerbeli gazdagodásának lehetőségét villantotta fel”

Mócsy András 1929-ben Budapesten született, tanulmányait 1951-ben fejezte be az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. 1968-ban lett a történelemtudományok (régészet) doktora „Moesia Superior romanizációja” című disszertációjával. Jelenleg az ELTE Régészeti Tanszékének egyetemi tanára. Tudományterülete: Pannonia és a Duna-vidék rómaikora; római felírattan; a római provinciák régészete és története. Főbb publikációi: Die Bevölkerung von Pannonien bis zu den Markomannenkriegen (1959), Pannonia. Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft Supplementband IX. (Stuttgart, 1962); Gesellschaft und Romanisation in der römischen Provinz Moesia Superior (1970), Pannonia and Upper Moesia (London, 1973).

A szakválasztás körülményei többnyire köznapien esetlegesek. Véletlen volt, hogy apám római pénzeket gyűjtött, és a római történelmet gyerekként kezdtem megismerni római pénzekon keresztül, hogy nyolc éven át kiváló latin tanárom volt *Gál István* személyében, és hogy természettudománnyal foglalkozó apám óriási munkabírása mint példa egész gyermekkoromat végigkísérte. Ezek a véletlenek azonban mégsem lehettek az egyedüli meghatározók, mert osztálytársaim között volt az 1947. évi országos tanulmányi verseny latin győztese, akiből nem filológus, hanem egyik legkiválóbb gyógyszerkutató ve-gyészünk lett; apám sokféle érdeklődéséből más szakterület is került volna, és a munkát illetően mégiscsak magamnak kellett újra megtanulnom, hogy a sok

intézményes látszat-tevékenység között hogyan kell kiharcolni az időt és koncentrációt az igazi munka számára. Ha azonban meg akarnám fogalmazni azokat az indítékokat, amelyek épp ezeket a véletleneket tették meghatározóvá, akkor pályaválasztás előtt álló egykori magamnak óhatatlanul olyan megfontolásokat tulajdonítanék, amelyeket az elmúlt huszonöt év tapasztalatai színeznének.

Első egyetemi éveim alatt a római kor az akkor egyébként is rendszertelen, reformról reformra hanyóuló régész-képzés mostohagyermeké volt. Voltak, akik le is akartak beszélni róla, mint egy lényegében megoldott problémákból, kidolgozott módszerekből álló, kimerített kutatási területről. Valóban úgy látszhatott, hogy az előttünk járt nemzedékek elvégezték mindazt, amit a formai tipológiai egyeztetések klasszikus módszerével, az időrendi kérdések elemi tisztázásával el lehetett érni. Úgy láthatták sokan, hogy az egyre kisebbedő fehér foltok eltüntetése, a kialakult kép finomítása már csak az újonnan előkerülő emléanyag hagyományos módszerű elemzésétől várható, a pozitívizmusra épülő szellemtörténeti összegezések pedig csupán egy olyan marxista átfogalmazásra szorulnak, amelynek minden tételét már a múlt századi történettudomány kidolgozta.

Ezt az illúziót nemcsak a dogmatikus történetiszemlélettől való megszabadulás oszlatta szét. A tudományos-technikai forradalom a régészet minden ágában ma még beláthatatlan módszerbeli gazdagodás lehetőségét villantotta föl, ezek a módszerek pedig az emberi múltra vonatkozó ismereteink hatalmas mennyiségi és minőségi gyarapodását ígérik. Mindennek csak előszele volt érezhető akkor, amikor kezdő régészként a Nemzeti Múzeumban töltöttem gyakorlati feladatokban gazdag kilenc évet. Olyan sokoldalú iskola volt ez, amelyet minden régésznek ki kell járnia: elsősegély-szerű leletmentések, átgondolt ásatások, kiállításrendezések, leltározás, raktárrendezés és azonosítás egyszer türelmet és figyelmet, máskor gyors döntést, nagy áttekintést követelő egymásutánja.

A fennmaradó időben fogtunk hozzá *Barkóczi Lászlóval* egy fehér folt kutatásához: Pannónia személyneveinek kimerítő feldolgozásához. A témaválasztás hagyományos volt, a felmerült problémák már korántsem azok. A forrásanyagot a feliratok szolgáltatták, amelyek tudománya szakterületünk egyik legrégebbi és legbiztosabb módszerű tudománya. Mint a római kor régészeti forrásanyagából általában, a már ismert feliratok tartalmi elemzéséből sem várható gyökeresen új felismerés a tipikusság szintjén. Első közleményeinkkel mégis elismerő bírálatok és heves támadások kereszttüzébe kerültünk. Ekkor derült ki, hogy a módszerünk finomításával rendkívül fontos új, másként el nem érhető ismeretek birtokába juthatunk. A Római Birodalom területéről eddig ismert százezernél több felirat nemcsak mint többé vagy kevésbé fontos szöveg, hanem összességében, térbeli és időbeli megoszlásában is forrásértékű; az egyenként semmitmondó adatok pedig alkalmas módszerrel a belső migráció, a szociális rétegek mozgása, a nyelvi változások és sok más kérdés biztos forrásává válnak. A módszert több szempontból, több tartomány feliratos anyagával kísérletezve igyekeztem finomítani. A párhuzamos kísérletek és sok szóbeli konzultáció végre megadta azt a modellt, amelynek alapján az elmúlt évben hozzá is fogtam a teljes római feliratos anyag több szempontból való feldolgozásához. Ha tervekről van szó, mást nem is szeretnék említeni, mert ez egymaga kitölti több ember hosszútávú munkatervét. Remélem, hogy munkatársakat nyerhetek meg a vállalkozásnak.

A módszer körül kibontakozó vita készítetett arra, hogy az épp tömege folytán nehezen kezelhető, de épp tömege folytán fontos régészeti emlékcsoportok újfajta vizsgálatára gondoljak. Volt tanítványaim és mostani munkatársaim közül néhányan már ebben az irányban munkálkodnak. A módszer voltaképpen a statisztika és a valószínűségszámítás elemi tételeire épül, s ezáltal része annak a technikai fordulatnak, amiről szóltam. Nem véletlen azonban, hogy kísérleteinket csak ebben az egy irányban végezzük. Más országokban a begyakorlottság természetességével folynak olyan kutatások, amelyekre mi viszonylagos költségigényességük miatt nem gondolhatunk. Pedig néhány technikai vagy természettudományos módszer kidolgozásában a magyar kutatás volt kezdeményező; az eredménnyel biztató módszerek következetes és intézményesen biztosított alkalmazásának azonban hiányoznak a feltételei.

Ezeknek a feltételeknek a megteremtését az Akadémiától várjuk. A szakterület nagy részét alkotó decentralizált intézmények nem vállalhatják olyan módszerek bevezetését, amelyek alkalmazása csak országos méretekben képzelhető el. Hogy ezekben az intézményekben jelentős eredmények szülessenek, az nem leplezheti el a csak centrálisan megoldható, mert magas fokú szervezettséget és tervszerű anyagi ráfordítást igénylő feladatokban való lemaradást. Úgy gondolom, hogy a régészettudomány rendszertani helye, azaz a technikai apparátust alig igénylő, kevésbé költségigényes társadalomtudományokhoz való tartozása következtében maradt le a korszerű módszerek alkalmazásában. Az intézményes és szervezeti feltételek alapján már megteremtődnek azáltal, hogy Akadémiánknak van régészeti intézete és vannak kutatóhelyei. A továbblépés pedig azért is fontos, mert nem feledkezhetünk meg a régészettudomány egyre növekvő jelentőségéről a tudatformálásban. Az emberiség múltjának régebbi korszakai iránt fokozódó érdeklődés nyilvánul meg, amit az e témájú — nem mindig kívánatos szintű és tartalmú — könyvek konjunktúrája is bizonyít, míg a közoktatásból épp e korok szorultak ki, és ezzel szinte arányosan növekszik az avult vagy dilettáns nézetek terjedése. Ellenük csak korszerű érvekkel léphetünk fel, s e korszerű érvek alapját csak korszerű kutatás teremtheti meg.

Mórányai